

Kunst en creativiteit tijdens de kinderjaren

De psycholoog **Colwyn Trevarthen** en zijn collega's uit Portugal, Noorwegen, Frankrijk en Zweden pleiten voor kunst als een elementaire menselijke behoefte en als de basis voor leren, voor ontwikkeling voor en het leven zelf.

Kinderen worden geboren om creatieve kunstenaars te zijn met hun hele menselijke wezen. Door het delen van verbeelding en gevoelens met de kinderen en volwassenen waarmee zij verbonden zijn, geven ze betekenis aan de dingen en creëren ze prachtige momenten.

Deze intuïtieve kunst is meer dan alleen een spel. De kunst van kinderen vertelt verhalen die de verbeelding kleuren en de herinnering rijker maken. Kunst bevordert het delen van zinging en betekenis in een traditionele gemeenschap. De eerste uitingen van drama en de muzikale en poëtische vermogens van een menskind kun je al ontdekken in de eerste interacties tussen een liefhebbende moeder of vader en hun pasgeboren baby, in het gebruik van hun stem, gezichtsuitdrukkingen en lichaamshouding.

Ontwikkelingswetenschappers hebben de diepgaande verandering bestudeerd van volwassenen als zij communiceren met kleine kinderen. De volwassenen veranderen in zingende en dichtende mede-auteurs van ritmische 'protoconversationale' dialogen die – zoals mijn collega-musicus Stephen Malloch bewees – een 'communicatieve muzikaliteit' bevatten. De wetenschappers waren verrast over hoe expressief, geïnvolveerd en gesynchroniseerd de kreten en bewegingen van een baby en een volwassene in hun onderlinge communicatie kunnen zijn. Omdat het lichaam

en de stem van de baby sterker en speelser worden, worden al binnen enkele maanden de spelletjes tussen volwassene en baby intenser. De kinderen en hun ouders genieten van ondeugende grapjes, plagen elkaar en zingen samen melodietjes en versjes die eigenlijk kleine rituelen met een artistieke betekenis zijn. Nog voor het einde van het eerste levensjaar ontwikkelt elk liefdevol bejegend kind de wil om interessante onderwerpen, voorwerpen, boeken, foto's, lichaamsbewegingen en meer 'ceremoniële' manieren van met elkaar communiceren zoals zingen of dansen, te delen met hun ouders en verzorgers op de manier die zij het meest zinvol en interessant vinden.

De kinderlijke zoektocht naar betekenisgeving en het plezier dat zij daarin beleven, is het begin van een natuurlijk en intuïtief proces van cultuurverwerving. Het gaat vooraf aan en het is de motivatie om te leren spreken en denken in woorden. Dit proces heeft een specifieke timing en emotionele uitingsvormen die de kloof tussen alle culturen en talen dichten.

Jerome Bruner zegt dat een formele opleiding, de specifieke 'onderwijscultuur' waaraan we in onze geïndustrialiseerde en erg georganiseerde 'eerste wereld' zo gehecht zijn, eigenlijk nog altijd gebaseerd is op 'leergemeenschappen'. Deze gemeenschappen verschillen amper van de buitenschoolse leergemeenschappen, waar kinderen van de wereld de dingen leren die nuttig en waardevol zijn voor hun leven. Ze spelen er of doen er aan kunst met medeleerlingen en leraren, die net zo goed kinderen als volwassenen kunnen zijn.

De belangrijkste voorwaarde voor het menselijke brein om zich te ontwikkelen is – zowel bij baby's als bij de meest vooraanstaande en intelligente deelnemers aan onze culturele wereld – het vermogen je aandacht te richten op, te luisteren naar en gebruik te maken van alledaagse ervaringen en dan te leren welke naam andere mensen aan die ervaringen geven. De ritmische wetten en narratieve voorschriften van het creatieve denkproces in wetenschap, wiskunde, filosofie en

literatuur zijn in wezen dezelfde als die welke een ouder en een baby van zes maanden helpen om samen een rijmpje te onthouden. Deze eenvoudige composities die van generatie op generatie worden doorgegeven, manifesteren het aangeboren gevoel voor tijd, toonhoogte, beweging en emotie zonder welke het menselijke denken en handelen onmogelijk zou zijn. Bovendien stimuleren ze de herinnering, zoals alle kunstwerken dat doen. Ze vormen de kern van onze intelligentie en van onze communicatie over wat we weten en kennen.

Geen enkele vorm van menselijke communicatie is mogelijk zonder het verlangen om de expressies van energieën en gevoelens in beweging of in fantasievolle verhalen op kunstzinnige wijze te delen, geholpen en ondersteund door de herinnering aan prachtige meesterwerken van deze aarde. Deze behoefte is de link tussen kunst en wetenschap en maakt ze onmisbaar voor elkaar. Het is een onderdeel van de natuurlijke erfenis van elk kind en het is de intuïtieve kracht die ons helpt de wereld te begrijpen, vol mensen die intelligent en actief met elkaar (inter)acteren en die werken tot stand brengen die ze eeuwenlang koesteren.

De waarheid van wat we beschreven, is tragisch herkenbaar bij autistische kinderen. Een autistisch kind kan normale ritmes, perceptie, nieuwsgierigheid en motorische prestaties niet meester worden of delen. Dat geldt ook voor een kind wiens geest werd beschadigd door wreedheid of verwaarlozing. Deze kinderen, met een beschadigde wil en artistieke behoeften. Ze moeten een meer dan 'gewoon' meelevende of begrijpende vorm van communicatie ervaren, die hun verzwakte creativiteit ondersteunt, die de motieven van hun gedrag kan herkennen of die de dwangmatige inventiviteit van extreem intelligente kinderen kan bevestigen.

Ze zijn het best geholpen door kunsttherapie die een geschikte vorm van drama, muziek, dans of het maken van beeldverhalen gebruikt. Alleen dan kunnen ze echt het plezier ervaren het delen van een belevens met anderen.

Een nieuw inzicht in hersenonderzoek heeft bewezen dat wat we aanleren dankzij de buitenste (corticale) laag van het brein, eigenlijk afhangt van motieven en emoties die ontstaan en geregeld worden in veel diepere en oudere delen van de hersenen. Alleen zo kunnen we bewust ervaringen beleven en vorm geven. Dezelfde emotionele en bewustwordingsvormen ontwikkelen zich in het vroegste prenatale leven, nog vóór de cortex er is. Ze behouden een beslissende invloed op ons denken en doen. Dit proces is het meest intens tijdens onze kindertijd, wanneer we het snelst dingen aanleren en het meest artistiek, inventief en sociaal ingesteld zijn.

Ik heb vier creatieve leraren uitgenodigd om hun ervaringen en overtuigingen over het belang van kunst voor het leven en de ontwikkeling van kinderen, uiteen te zetten. Twee principes komen in hun reacties steeds terug. Ten eerste zijn kinderen geboren kunstenaars, uitvinders, dichters en muzikanten. Ten tweede verwerven kinderen inzicht en nieuwe ideeën het best door te doen en te leren in het gezelschap van meelevende metgezellen. Alle opvoeders zijn er rotsvast van overtuigd dat kunst het leven van een kind meer plezier en betekenis geeft. Ook vinden ze allemaal dat het delen van artistieke creaties het kind helpt zijn identiteit te versterken, terwijl het ook de weg effent voor andere kennis en vaardigheden zoals ze in rationele

Colwyn Trevarthen is Professor (Emeritus) in Kinderpsychologie en Psychobiologie aan de Universiteit van Edinburgh. C.trevarthen@ed.ac.uk.

en formele schoolprogramma's aan bod komen.

De woorden van de leraren doen me denken aan de filosoof Alfred North Whitehead, mede-auteur van *Principia Mathematica*. North Whitehead benadrukte hoe belangrijk creatieve geestdrift is in het leerproces. 'De paradox die heel wat veelbelovende theorieën over onderwijs onderuit haalt, is dat een opleiding die vaardigheden teweeg brengt, even geschikt is om de creatieve geestdrift te versmoren. Vaardigheid vereist herhaling, en creatieve geestdrift is vol van impulsiviteit. Tot op zekere hoogte effent elke nieuwe vaardigheid de weg naar de verbeelding. Echter, voor elk individu zitten er grenzen aan het nut van formele opleiding. Voorbij deze grenzen hebben we het enkel nog over aftaktijd: "De lelies in het veld zwoegen niet, ze draaien niet eens rond".'

De grootste motivatie van de lerende mens is het gezelschap van kompanen en ervaren leraren met wie zij de ontdekking en het inzicht te kunnen delen. De creatieve ontdekking van zingeving – ofwel: kunst – door een samen tot stand gebrachte ervaring van plezier, vormt de basis van de meest serieuze kennis. De moeilijkste wetenschap en meest geavanceerde technologie gaan er niet op vooruit en kunnen niet blijven bestaan zonder artistieke creativiteit in het denkproces. Dat op zich is een erg waardevolle vaststelling. Toch wordt het onderwijs vandaag gedictieerd door voorgescreven doelstellingen binnen een beperkt aantal vaardigheden. Overheden zijn ervan overtuigd dat dat het is wat de technologie en commercie vereisen. Een curriculum voor onderwijs dat kunsten verwaarloost is een hartziekte binnen het leerproces: het zal de levensverwachting van het denken en begrijpen zwaar verkorten.